

Lausunto

10.10.2024

Valtiovarainvaliokunta
Sivistys- ja tiedejaosto

Asia HE 4109/2024 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2025
Viite Lausuntopyyntö 4.10.2024
Teema Talousarvioesityksen keskeiset painotukset ja kipupisteet

Kansalaisopistojen liitto KoL kiittää mahdollisuudesta lausua vuoden 2025 talousarviosta.

Liiton mielestä on hyvä, että esityksen tavoitteena on tiukankin taloustilanteen aikana panostaa kaikenikäisten koulutustason nostoon. Ennako-oletusten valossa panostaminen kannattaa, koska joulukuussa 2024 julkaistaan tuoreet aikuisten tiedot osaamisen tasosta OECD:n PIAAC-tutkimuksesta. Aikuiskoulutus tulee pysymään otsikoissa ja koulutuspoliittisessa keskustelussa vuoden 2025 aikana.

Talousarvioesityksellä tuetaan myös monipuolista taiteen ja kulttuurin tekemistä sekä liikkuvaa elämäntapaa. Nämä ovat tärkeitä ja kustannustehokkaasti toteutettavia tavoitteita myös kansalais- ja työväenopistojen jokapäiväisessä toiminnassa osana ennaltaehkäisevää sosiaali- ja terveystoimintaa.

Liitto iloitsee siitä, että vapaan sivistystyön osalta maahanmuuttajanaisten kotoutumista vahvistetaan talousarvioesityksessä viidellä miljoonalla ja ruotsinkielistä kotoutumiskoulutusta miljoonalla eurolla.

Kansalaisopistoihin kohdistuivat suurimmat hallitusohjelmaan kirjatut vapaan sivistystyön rahoitusleikkaukset, ja ne astuivat voimaan täysimääräisinä vuoden 2024 alusta alkaen. Valtionosuussuoritusten leikkaukset olivat valtakunnallisesti 13,8 % ja rahassa 12,5 miljoonaa euroa. On selvää, että näin suuret leikkaukset ovat jo vaikuttaneet niin yksityisten kuin kunnallistenkin kansalaisopistojen toimintaan (esimerkiksi kurssimaksuja on korotettu, tuntimääriä ja opetuskauden pituutta leikattu, lähes joka kolmannessa opistossa käydään muutosneuvotteluja). Liitto

painottaakin, että kansalais- ja työväenopistot ovat omalta osaltaan auttaneet valtiontalouden tasapainottamistalkoissa jo riittävästi.

Opistojen ylläpitäjien omat taloustilanteet ovat myös vaikeita niin monissa kunnissa kuin yksityisilläkin ylläpitäjillä, joten kansalaisopistojen talouteen kohdistuvat kerrannaisvaikutukset muodostuvat kokonaisuutena merkittäviksi ja toimintaa hankaloittaviksi. Ensi vuoden alusta kuntiin siirtyvät uudet työvoimapalveluiden ja kotouttamisen tehtävät sekä osaamisperusteisuus (opintopistekurssit) vaativat monilla paikkakunnilla uusien yhteistyösuhteiden valmistelua, joten henkilöstöä olisi pikemminkin tarpeen lisätä kuin vähentää.

Kansalaisopistot ovat kaikille avoimia oppilaitoksia, joiden tavoitavuus on omaa luokkaansa: toimintaa järjestetään jokaisen Suomen kunnan alueella vuosittain yli 500 000 yksittäiselle osallistujalle. Itä-Suomen yliopistossa toteutetun tutkimuksen mukaan (Manninen et al. 2015) kansalaisopistoon sijoitettu euro tuottaa opiskelijoille ja yhteiskunnalle noin 3,4–5,6 euron hyödyn. Hyöty muodostuu säästöjen ja tuottavuuden yhteissummasta: kun opiskelijan hyvinvointi lisääntyy, muun muassa kalliit korjaavat sosiaali- ja terveysmenot vähenevät samaan aikaan kun yksilön työelämätaidot sekä motivaatio ja kyky itsensä kehittämiseen ja itsestään huolehtimiseen kasvavat. Tätä kehityssuuntaa olisi syytä pikemminkin vahvistaa.

Kansalaisopistojen liitto on huolissaan myös opetus- ja kulttuuriministeriön ja Opetushallituksen talouden tasapainottamisohjelmista. Vapaan sivistystyön virkahenkilöstöresurssit ovat jo tällä hetkellä erittäin pienet, joten niitä ei ole varaa supistaa. Toimintaa pitäisi kuitenkin pystyä kehittämään. Opetushallituksen opetushenkilöstön täydennyskoulutusrahojen poistaminen (-14,7 miljoonaa euroa) tulee vaikuttamaan merkittävästi kansalaisopistojen opettajien (ja erityisesti tuntiopettajien) mahdollisuuksiin kehittää osaamistaan. Liitto on tehnyt hedelmällistä yhteistyötä yli 10 vuoden ajan opistojen opettajien kouluttamisessa Haaga-Helian ammatillisen opettajakorkeakoulun kanssa. Olisi todella harmillista, että tämä yhteistyö päättyisi. **Liitto esittää, että sivistys- ja tiedejaosto voisi palauttaa 500.000 euron valtionavustusosuuden jaettavaksi kansalaisopistojen opetushenkilökunnan täydennyskoulutukseen vuodelle 2025.**

Liitto pitää huonona hallintotapana Opetushallituksen kesken kuluvan vuoden 2024 tekemää päätöstä toimia vastoin eduskunnan hyväksymää määrärahapäätöstä ja avustuksen hakutiedotetta: Opetushallitus jätti säästösyistä hieman yli puolet (-584.000 euroa) jakamatta kansalaisopistojen laatu- ja kehittämisavustuksiin siitä huolimatta, että haettujen avustusten määrä ylitti jaettavissa olevan summan. Vuoden 2025 talousarviossa laatu- ja kehittämisavustuksiin varattu summa on sama kuin kesken vuotta 2024 jäädytyksen jälkeen jäljelle jäänyt. **Liitto esittää 600.000 euron palauttamista vuoden 2025 talousarvioon kansalaisopistojen laatu- ja kehittämisavustuksiin.**

Kansalaisopistojen liitto ei voi myöskään hyväksyä epäreiluna pitämäänsä menettelyä siitä, että muut vapaan sivistystyön oppilaitosmuodot ovat aikaisemmin

sopineet opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa laatu- ja kehittämisavustusten siirrosta täysimääräisinä valtionosuuksiin. Vaikutelmaksi jää, että kansalaisopistoja rangaistaan siitä, että suurimmalla osalla on kunnallinen ylläpitäjä. Kansalaisopistojen liitto on toivonut laatu- ja kehittämisavustuksen säilyttämistä nimenomaan valtionavustuksina siksi, että tämä raha käytettäisiin kansalaisopistojen toiminnan kehittämiseen eikä kunnan muihin tarkoituksiin. Kesällä 2024 laatu- ja kehittämisavustusta sai vain joka 17. kansalaisopisto (10/174).

Perustuslain mukaan julkisen vallan on turvattava jokaiselle yhtäläinen mahdollisuus saada kykijensä ja erityisten tarpeidensa mukaisesti myös muuta kuin perusopetusta sekä kehittää itseään varattomuuden sitä estämättä. Laki vapaasta sivistystyöstä määrittelee, että opiskelijoilta voidaan periä opetuksesta kohtuullisia maksuja. Kurssimaksujen nostaminen on jo karsinut osan opiskelijoista pois. Kansalaisopistojen tehtävänä on kuitenkin huolehtia kaikenikäisten osaamisen kehittämisestä sekä perus- ja kansalaistaitojen parantamisesta.

Tuntuva lisäystä tarvitaan myös kansalaisopistojen opintotielirahoitukseen, jotta voidaan lisätä mm. perus- ja kansalaistaitojen parantamiseen tähtäävää koulutustarjontaa esimerkiksi työttömille, oppimisvaikeuksia kokeville, maahanmuuttajille sekä matalan pohjakoulutuksen saaneille. Ilman erillistä opintotielirahoitusta taloudelliset lähtökohdat muodostuvat usein tosiasialliseksi esteeksi ehkä kipeimmin kansalaisopistotoiminnasta hyötyvien, syrjäytymisvaarassa olevien kohderyhmien osallistumiselle opetustoimintaan. Nykyinen opintotielirahoituksen taso on riittämätön, koska esimerkiksi kuluvana vuonna avustusta myönnettiin vain noin 41%:lle hakijoista. **Kansalaisopistojen liitto esittää, että kansalaisopistojen opintotieleihin suunnattu määräraha nostetaan noin miljoonasta eurosta kahteen miljoonaan euroon, jotta opiskelumahdollisuudet voidaan yhdenvertaisesti turvata myös niille, joilla ei ole varaa kansalaisopisto-opiskeluun.**

Alueellinen ja koulutuksellinen tasa-arvo ovat koulutussäästöjen takia joutuneet Suomessa kovalle koetukselle. Hyvinvointierot ovat suoraan suhteessa oppimis- ja koulutustasoeroihin. Liitto pitää erittäin tärkeänä, että koulutus- ja osaamistason nostaminen olisi myös jatkossa mahdollista kaikkialla Suomessa.

Sannasirkku Autio
puheenjohtaja

Jaana Nuottanen
toiminnanjohtaja